

دیاردەیی گەندەلی نیو داموو دەزگا حیزبی و حکومیه کانی کوردستان... باوکی بههههه... بهشی (2)

سوید

تێپروانین و دیدو بۆچوونی چەند نووسەرێکی کورد ئه وروپا له سەر ئهم دیاردەیه، بهشی دووهم و کۆتایی

گه‌وره‌ترین باس و خواسیێک که ئهمرۆ بۆته مانشیتی سەر گوڤارو رۆژنامه‌و سایته کوردیه‌کان، ئه‌ویش بێزاروترین دیاردەیی فەساد و گەندەلییه.

ئهم نه‌خۆشییه کوشنده‌و ترسناکه، قایرۆس ئاسا رۆژ به رۆژ له بره‌و زیادبووندايه‌و بۆته خۆره‌یه‌ک له جه‌سته‌ی هه‌ردوو حیزبدا جیگیر بووه‌و له ناوچوونی مه‌حاله.

، رق و توورپه‌یی جه‌ماوهر وا خه‌ریکه به‌ره‌و هه‌لچون ده‌چیت به هۆی ئه‌نفلۆنزای گه‌نده‌لییه‌وه، گه‌ر ده‌سه‌لات به خۆیدا نه‌چیته‌وه‌و ئاورێک له‌و جه‌ماوهره نه‌داته‌وه، هه‌ر خه‌ریکی پرکردنی گیرفانه‌کانیان بن، که هه‌رگیز پرپوونی بۆ نییه!! ئه‌وا هیدی هیدی پردي نیوان گه‌ل و ده‌سه‌لات به‌ره‌و رووخان و لیکنترازان ده‌چیت.

هه‌ر ده‌سه‌لاتیێک دوور بێت له فەساد و گەندەلی و سیستەمی دادپەرۆه‌ری و یه‌کسانی شوناسی بێت، به‌رامبه‌ر به هه‌موو چین و توێژه‌کانی نیو کۆمه‌لگا زۆر ئه‌سته‌مه ئه‌و ده‌سه‌لاته مال ئاوايي له جه‌ماوهر بکات، به پێچه‌وانه‌شه‌وه قایرۆسی گه‌نده‌لی چۆن بووه هۆی مال ئاوايي کردنی بزوتنه‌وه‌ی فەتح له ده‌سه‌لات، ئاوا رۆژیکیش چاوه‌ڕێی هه‌ر پارت و ده‌سه‌لاتیێکه که هاوشیوه‌ی بزوتنه‌وه‌ی فەتح بێت. بڕسیاره‌کان لیڤه‌وه ده‌ست پێده‌کات.

ئایا ئه‌و هۆکاره‌کانه چین که به‌ره‌و به‌م دیارده قێزه‌وه‌نه ده‌دات؟

ئایا چ ئالیه‌ت و میکانیزمیێک شیاوه بۆ چاره‌سه‌رکردنی؟

ئایا په‌رله‌مانیێک جورئەتی ئه‌وه‌ی نه‌بیت که وه‌زیریێک، به‌ریوبه‌ریێک، کاربه‌ده‌ستیێکی پله بالا بانگ هێشتی لیپرسینه‌وه بکات، ئایا ئه‌وه چ په‌رله‌مانیێک بێت؟

ئایا ئه‌مه چی سیستەمیێکه مه‌کته‌بی سیاسی هه‌ردوو حیزب بوودجه بۆ حکومه‌ت و حیزبه‌کانی تر دابنیت؟ ئه‌ی په‌رله‌مانیێک نه‌توانی بوودجه‌ی تاییه‌ت بۆ حکومه‌ت و حیزب و رێکخراوه‌کان دابنیت، ئیتیر کامه‌یه رۆل و کاریگه‌ری ئهم په‌رله‌مانه؟! ئایا جگه له مه‌کته‌ب سیاسی هه‌ردوو حیزب نه‌بیت، چی تاکيێکی کۆمه‌لگا ده‌زانیت بوودجه‌و داها‌تی سالانه‌ی حکومه‌ت چه‌نده‌و چۆن سه‌رف ده‌کریت و چی به‌سه‌ر دیت؟!

ئایا له دایک بوونی هێزیێکی به‌ره‌هه‌لستکار وه‌ک چاودیڤر ده‌توانی، دیاردە‌ی گەندەلی و فەساد‌ی که‌م بکاته‌وه؟

ئایا رۆژنامه‌نووسان و میدیاکانی ده‌ره‌وه‌ی ده‌سه‌لات تا چه‌نده ده‌توانی گه‌نده‌لی نیو ده‌زگا موئه‌سه‌ساته‌کان ئاشکرا بکه‌ن؟

ئایا به‌هه‌ده‌ر بردنی سه‌روه‌ت و سامانی کۆمه‌لگا له لایه‌ن هه‌ردوو حیزبه‌وه نا چیته‌ خانه‌ی گه‌نده‌لی داراییه‌وه؟

یه‌ک گیرفانی حیزب و حکومه‌ت له چ دونیایه‌کی دیموکراسی وجودی هه‌یه؟

به حیزبی کردنی هه‌موو زانکۆو په‌یمانگا و قوتابخانه‌کان و کرپینی نووسه‌ران و رۆشنبیران ناچیته خانه‌ی گه‌نده‌لی رۆشنبیرییه‌وه؟

ئایا خروقات و ته‌زویرو پێشیلکاری و ده‌نگ کرپینی کاتی هه‌لبژاردنه‌کان ناچیته خانه‌ی گه‌نده‌لی سیاسیه‌وه؟

21:04 2006-8-23 به کاتی ناوهندی ئه وروپا

رفتاری نا شارستانییهی پیاوانی پۆلیس و ئاسایش و پاراستن بهرامبەر به خۆپیشاندهران به گولله دیسان ئه مهش ناچێته خانهی گهندهلی سیاسییهوه؟

گرتنی سهروکی پارتی چارهسهری کوردستان و ئه ندامه کانیان له کاتی خۆپیشاندانه کهی سلیمانی و ههروهها سوتاندی بارهگاکی یه کگرتوو له دهقههه بادیان، له کاتی ههلبژاردنهکان، ئه مهش دیسان دهستدریژی نییه بۆ سهه ئازادییه سیاسییهکان و نهخویندهوهی فکری بهرامبەر؟ ههموو ئه مانه به گهندهلی سیاسی ناوژه ناکرێت؟

ئه مانه و چه ن دین پرسیری تری له م شیوه له ناخی زۆربهی تاکهکانی کۆمه لگا پهنگی خواردۆتهوه،

، **سه رهتا مامۆستا ئیبراهیم سالج لیپرسراوی کۆمه لهی گه شه پێدانی باران له بریتانیا وتی "**

ئهمرۆ گهندهلی بۆته دیاردیه کی جیهانی و که م ولات ههیه که م تا زۆر دوچارو توشی ئه و درده کوشندهیه نه هاتبێت، ریکخواه نیوده و له تی و ناوخواهی یه چاودێره کان حا له ت و قهواره ی ترسناک له باره یه وه له سه ره ژمی ری و راپرسی یه کانیاندا پیشان ده دن، که مرۆف له ئاستیاندا ده چه په سی ت و له لایه ک سهیری له ناکو تای حه زی ماشینه وه و تیر نه بونی چاو و پرنه بونی گیرفان و هه گبه ی به رپرسان دیت و له لایه کی تره وه دلی پر خه فته و حه سه ره ت و ئازار ده بێت بۆ خه لکانی ئه و کۆمه لگانه که چۆن که وتونه ته ژیر ئه و به رداشی گهندهلی یه وه و ئیسک و پروسکیان ده هارپیت و له مافه سروشتی و سه ره تاییه کانی خۆیان بی به شیان ده کات و سامان و داها تی نه ته وایه تیان به هه در ده بات و به قورگی چه ند میر ده زمه یه کی دل ره قدا ده ییاته خوار ی و، بۆ چه ند فر سه خیکی تریش ژیا نیان به دوا که وتویی و نامۆبی له خاک و ولاتیان پی ده گوزه رینیت. ئه م سه یر لیها تن و ئازار چه شته ش له به رده م تابلۆ گهنده له کانی کوردستاندا چه ند باره و چه ند باره ده بنه وه، ئه وه ئه و کور په گیان له سه ره ده ست و فری شته ی رزگاری یانه ی دوینی خه با تی کوردا یه تین ئهمرۆ تالاوی هه ژاری و که نارخستن و پلی شانه وه ده که ن به قورگی میل له ته که یاندا؟!، ئه وه ئه و میل له ته مان دونه بوو چاونه تر سه یه ئیس تا له ژیر هه ره سی که ن ده لانی گهنده لی یه جو را و جو ره کاند ا به حال نوزه ی لیوه دیت؟! چه ند زوو بوو کاروانی رزگار یخوازی و هه ستانه وه ی گه له که مان روی له م دور یانه دا خراوو تاری که کرد؟!

له بهر ترسناکی و جیکه وته ی گه وه ی دردی گهنده لی له سه ره که شی سیاسی و باری گوزه ران و حا له تی دهرونی و رهوشی کۆمه لایه تی کۆمه لگه کان هه می شه و ئیس تا به تایبه تی جیگه ی لی کۆلینه وه و چاوتی برینی چاودیران بوه، له گۆشه نیگای جیاوازه وه پیناسه یان بۆ کردوه به ره هه نده کانی دا چونه ته خواره وه، له گشتگیرترین ناساندنیدا ده لێن: گهنده لی هه موو ئه و دیاردانه ن که ده بنه له مه په رو ریگری راسته قینه له به رده م گۆرانه کۆمه لایه تی و ئابوری و دیموکراسی یه کاند ا و، پرۆسه ی گه شه سه ندنی کۆمه لایه تی - به مانا فراوانه که ی - ده خه نه مه ترسی یه وه، هه ره شه له جیگه یی و ئاسایشی کۆمه لگه مرۆبی یه کان ده که ن و متمانه ی نیوان خه لک و به ریوبه رانی کاره سیاسی و ژیا نی یه کانیان نا هیلن و به ره و هه له شانه وه و لیک ترزا نیان ده بن، کاریگه ره نیگه تیقه کانیان سروشت و ژینگه ی ئه و ولاته ش ده گری ته وه. له به ربلاوبون و که وتنه وه ی گهنده لیدا به ها جه وه ره ی و رهوشتی یه کان سه ره وه ی خۆیان له کیس ده دن و یاسا ری زی نامینیت و چه مکه کانی ها ولاتی بون و رۆشنی ری ماف و ری زی مرۆف له مانا کانیان به تال ده بنه وه، هه موو جو ره په یمان و گری به ستیکی نیوان تاکه کانی ئه و کۆمه لگه یه ده که ویته ژیر پرسیره وه و پاشه کشی ده کات و جیگه ی خوی بۆ پاشا گه ردانی و نامۆبون چۆل ده کات.

گهنده لی هه ندیک جار شاولی یه و به رپر سه گه وه رکه کانی ده سه لاتیک له پینا و پیکه وه نانی سه رمایه و تیرکردنی حه زه تایبه تی یه کانی خۆیاندا موماره سه ی ده که ن و، گورزی پشت شکین له و قوناغی ده سه لاتاری یه ده دن و که که وتۆته ژیر چنگیان، هه ندیک جاریش گهنده لی ئاسویی یه و فه رمان به ره بچو که خزمه تگوزاره کان وه ک چا ولیکه ری به رپر سه گه وه رکه کان یا له بهر هه ژاری و که می ده رامه ت و

موچه بیان له ساتی غافلێ و خهولیکهوتنی یاسا و چاودێری و لیپرسینهوه دا ئه نجامی ده ده ن. له ههردوو باره که شدا هاوالاتی ئاسایی قورسی باجی ئه و گهندهلی یه ده که وێته سه رشان و پێوهی ده تلێته وه. هه لپروانیکی سه ریپێ به واقع و هه وال و میدیاکانی کوردستان ئه و راستی یه تاله ده رده خات که گهندهلی له ئاستیکی ترسناک و به رزدايه و دور نی یه ئه گهر راپرسی دامه زراوهی نیوده ولته تی شه فافیه ت بیگریته وه نه چیتته ریزه کانی پێشه وه ده سه لات ه گهنده له کانی جیهانه وه، چونکه له ههردوو ئاسته شاولی و ئاسۆبیه کانداهنگ و باس و دیمه نی گهندهلی هه یه، که شارده وه و په رده پۆش کردنی گه شتوته ئاستی مه حال. تۆمه ت و قه یرانه کانی گهندهلی هه مه چه شن و جوړاوجوړن، هه موو بواره کانی سیاسه ت و ئابوری و ره وشتی و ئیداری یان گرتوته وه، روژانه ناوی به رپرس و که سه دیاره کانی ده سه لات له ئابروچونه کانی دزی و پاره ماشینه وه و دابه شکردنی زهوی وزارو کوشتن و ده ستریزی سیکی و بازرگانی مادهی بیهۆشکه رو خۆدزینه وه له لیپرسینه وه یاسا و ده مارگیری ناوچه یی و حیزبی و قوړخکردنی بازارو ته سکرده وهی بواری ئازادی یه کان و ده ستانه سه رده می روژنامه نوس و روژنبیراندا ده رده که ون و شیواوی و به تالان بردنی داها ت و سامانی مالی کوردی نمایش ده که ن. حیزب وه که دیوه زمه یه کی ترسناک حکومه تی قوت داوه و رهنگ و دهنگی خوی به هه موو جو مگه کانی دا بردوته خواره وه و سیمای مه ده نی بونی پێوه نه هیشتوه.

ئهم دیاردهی گهندهلی یه گه لیك هۆکار له پشته یه ده وه ستن، سه ره تا وه که بنکه ی ژیره وهی کۆمه لگه ی کوردی نزیکه سه ده یه که تاکی کوردی کۆتله ملی ئه و ساته نه گریسه یه که به بی هیچ حیساب بوکردن و پرس و رایه که ولاته که ی دابه شکراو به زوړ لکینزا به و ده ولته نه ته وه بیانه ی ناوچه که وه که مافی هاوالاتی ژماره دوشیان پێ ره و نه ده بیانی و، هه میشه له بیری بی به شکردن و سه رکوتکردنیدا بون و هیچ بواریکیان بو نه ره خساندوه خوی و مافه کانی و ئه رکه کانی به رامبه ر قوناغه که ی خوی بزانی و، به دریازی ئه و ماوه یه به دور له ئازادی و که شو هه وای له بارو دروست گه وره بووه، هینده ی به به رگر دی کردن له مانه وهی خۆیه وه خه ریک بوه ئه وه نده نه یی په رژاوه ته سه ر روژنبیریون و نه یه توانیوه دامه زراوه کانی به رگری کردن له خوی به رامبه ر به ده سه لات له بونیادی کۆمه لگه که یدا به دی به یی نیت. چونکه هۆکاریکی سه ره کی گهندهلی بی دهنگی و که می هۆشیاری خه لک و نه ناسینه وهی مافه کانی خویان و بی هه لویستی یانه له ئاست که مه رخمه ی و ئه رکه کانی حکومه ت و ده سه لاتدا و به راوردکردنی بارودوخی ئیستایه به سه رده مه تاریکه کانی رژیمه سه رکوتکه ره کان، یا ئه مینبون و نه ترسانی ده سه لاتداره گهنده له کانه له هۆشیاری خه لک و پشت ئه ستوری یانه به و حالته بی ئاگایی یه ی کۆمه لگه ی پێدا تیپه رده بی ت، به جوړیک هه ر کاریکیان بویت و چو نیشیان بویت ده توان به سه ر خه لکیدا تیپه ریپن و قه ناعه تیشیان پێ بکه ن ئه وه له به رژه وهندی یانه و حال له وه باشترا ناییت و که س له وان باشتری بو نا کریت، مه ترسی یه که له وه دایه زوړ جار له کوردستان ئه و تیپه راندنه به رگی به ها بالاکان و به رژه وهندی نه ته وه یی کورد و ئاسایشی نه ته وه یی و نیشتمانی به ره ردا ده کریت و ته نها به لی و پیا هه لدان و شوینکه و تن بو جه ماوه ر ده هیلریته وه.

سه ریکی تری گهندهلی خوی به بارودوخی یاسایی و ده ستوری و دامه زراوه یی کۆمه لگه ی کوردی یه وه ده به ستیت، ئه وه پاش تیپه ریپونی پانزه سال به سه ر دامه زراندنی ده سه لاتی کوردی دا هیشتا هه ر بارودوخته که ی ناجیگیرو سه ره تایی و موله قه، تا ئیستاش ده ستوری چه سپاوو متمان په یی دراوی نی یه تا ماف و ئه رکه کانی هاوالاتی تی دا رون و به رجه سته بی ت، دامو ده زگا و دامه زراوه ره سمی یه کان هه ر له په رله مانه وه تا فه رمانگه یه کی بچوک به ده ست ملمانی حیزبی و نایاسایی یه کانه وه ئیفلج بون و، تازه وه که هه نگاوکی زوړ درهنگ و هیواش ئیداره په رتبه وکان له روکاردا یه که ده گرنه وه و قه له مروه ی یه حیزبی یه کان به خویان ده لین کۆتایی به م جوړه ده سه لات ده هینین، تا ئیستاش به رپرسه حیزبی یه کان که هه رخیان راسته وخو یا ناراسته وخو ده سه لاتداری ناوچه کانیان له سه رو یاساوه ن و

21:04 2006-8-23 به کاتی ناوهندی ئه وروپا

لێپرسینهوه و به دوا داچون نایانگریتهوه و دهستی قهزایان پێ ناگات. دامهزراوه مهدهنی یهکان له بارودۆخیکی نادیارو لهرزو کدا له دایک دهبن و رۆلیان هێندهی پاساودانهوهی ئاکارو ههلوێستهکانی حیزب و حکومهته، هێندهی ئهوه که نه بێت بهرگری کردن له مافی توێژهکانیان نی یه. ئه و پهراویزه ئازادی یه یه هیه رۆژانه له بهر لێدان و لێپرسینهوهی دهزگا ئاسایشی و سیخوپی یهکاندا روبه ره که ی تهسک ده بێتهوه، هه موو ئهوانه ی پێشه وه به هه ناوی حیزبدا دهچن و له وسه ره وه به بۆیه و رهنگی ئه وه وه نه بێت بواری یان نابیت بێنه وه کۆمه لگه و هه میشه به ده ست دیارده کانی چاودێری توند و که نارخستن و مه حروم بون و ناو زړاندنه وه هێژ له جو مگه و ماسولکه کانیاندا نامی نیت.

بۆ ئه وه ی دیارده ی گه نده لێ له مه سه له یکی ته مو مژاوی ده رچی ت و روی ناشیرینی په رده ی له سه ر لاجی ت، پێویسته بخری ته به رده م سێ پرس یاری جه وه هری: گه نده لێ له کو یدایه؟ کێ گه نده لێ؟ چۆن به ره له ستنی بکری ت؟ چونکه تی په ربونی کات له به رژه وه ندی گه نده لێ یه و شه ری دژه گه نده لێ نابیت له وه زیاتر به بیانی جۆراوجۆره وه دوا بخری ت. سیفه تیکی سه ره کی گه نده لێ ئه وه یه که له ناو دامه زراوه و فه مانگه کاندای رۆن و ئاشکرایه و به ئاسانی هه ستنی پێ ده کری ت، به لام کێ پێی هه لده ستن و له چ ئاستیکه وه نه خشه ی بۆ ده کیشری ت ئه وه یان ته مو مژێ تی وه ده ئالی ت و که س خۆی ناکاته خا وه نی، سه یر له وه دایه هه ر له به رپرسه سه ره کی وگه وه ره کانه وه بیگه ر تا بچو کترین فه رمان به ر هه موو دان به وه دا ده نی ن گه نده لێ له چ ئاستیکه تر سنا کدا مو مار سه ده کری ت، به لام ه یچ کامیان په نجه نا خه نه سه ر برینه که و که سه گه نده لێ کان له به ر پاساوی جیا جیا ئاشکرا ناکه ن، زۆری گازنده و شکاتی جه ما وه رو راپۆرت و هه وālī رۆژنامه کان و دیارده کانی پشتگو ئ خستنی خزمو تگوزاری یه کان و پێ داویستی یه سه ره کی یه کانی ژیا نی خه لکی وه ک ئاوو کاره با و سو ته مه نی و جیا وازی فرا وانی نی و ان گوزه رانی به رپرسه حیزبی و حکومی یه کان و خه لکی ئاسایی و په یدابونی فی ره و نا و او دۆ لا را واکان هه موو به لگه ی حاشا هه لنه گری گه نده لێ ن. پێویسته با سلی ک رد نیان ته نها بۆ نا وه ییان و گه رم کردنی بازاری میدیا کان و خۆ لێ بێ به ری کردن نه بیت، به لکو به زانیاری و ژماره و دۆ کیو مینتی دروست و ته وا وه قه واره ی گه نده لێ یه کانی تی دا دیاری بکری ت و به رپرسه گه نده لێ کان به به لگه وه له به رده م دادگا دا بو ه ستنی رێ و سزا بدری ن.

هه ره و هک خولفان و هاتنه کایه ی گه نده لێ دوو سه رچا وه ی سه ره کی هه یه، به هه مان شی وه به ره نگار بو نه وه و به نه بر کردنی شی به هه ردوو ته وه ره که دا ده روات، یه که م: زیاد کردن و په ره پێ دانی هۆشیاری جه ما وه ری و به رپا کردنی هه لمه تیکی به رفرا وانی چالا ک کردنی جمو جو له کانیان و ئیراده وه به ردا کردنیان، له رپیی په ره پێ دان و گه شه سه ندنی ئه و ریک خرا وه مه ده نی یانه ی له ده ره وه ی ده سه لا ته وه به رگری له مافه کانی تا کی کوردی ده که ن، پێویسته خه لکی کۆمه لگه ی کوردی زۆر تر هۆشیار بیت وله وه حا لێ ببیت که ئه رکی حکومه ت و به رپرسا ن زۆر له وه زیاتره ته نها له ده مه وه سه ری هه لپژا رده کاندای بکه و نه به لێ ن پێ دان و دروست کردنی خه ونی ئه رخه وانی بۆ یان و له پاشانی ش ته نانه ت بۆ مو چه کانی شیان منه تیان به سه ردا بکه ن، رۆ لێ ها و لا تی له حکومه تیکی مۆ د ری ندا زۆر له وه زیاتره ته نها رۆژه کان به ر ئ بکات و له به رده م رودا وه کاندای دۆش دا بمی نیت، هه موو په یما ننامه و به لگه نامه نی و ده وه لته ی یه کان جه خت له سه ر ئه وه ده که ن که ها و لا تیان ده بیت وه ک یه ک و بێ جیا وازی له خیروبی ر و لا ته که یاندا به شدار بن و مافی خۆ یانه له ته وا ی هه وāl و زانیاری یه سیاسی و ئابوری یه کانی حکومه ته که یان ئاگا دار بن وله ئا راسته گرتنی ره وتی کۆمه لگه که یاندا به شدار بن و ئه و به رپرسا نه راپیچی به رده م دادگا بکه ن که که مته رخه می له ئه رکه کانیاندا ده که ن. ده بێ خه لکی ئه وه بزائن ئه وه گه نده لێ یه بواری ده و له مه ند بون و خۆشگوزه رانی به روی چین و ده سته یه کی تای به تی دا ده کاته وه و زۆرینه ی کۆمه لگه ش به ره و کوله مه رگی و که م ده رامه تی ده بات. ئه و ها وکی شه کۆ نه تی په رپنری ت که پێی وایه حکومه ت شوانی گه له و به رژه وه ندی یه کانی دیاری ده کات، به لکو پێچه وانه

21:04 23-8-2006 به کاتی ناوهندی ئه وروپا

ببیته وه هه ولاتی چاودێرو شوانی ئه و حکومه ته بیت که خۆی دروستی کردوه و متمانه ی پێداوه، هینده ی له باردا بیت ئه و وزه شاراو هیه ی خۆی لێ دیار بیت که هه ر کات بیه ویت و متمانه وه رگریته وه ده توانیت حکومه ته که بروخینیت، ههروهک چۆن یه که مجار دروستی کردوه. واتا به رهنگاری گهنده لێ پرۆسه یه که سه ره تا ئامیزی هۆشیاری جه ماوه ری ده ویت له خۆی بگرییت.

دوهم: توند کرن و به رته سککردنه وه له دیارده ی گهنده لێ له روی یاسایی و ده ستوری یه وه، به وه ی به ته واوی ده سه لات ته کان له یه ک جودا بکرینه وه و ده سه لات و دامو ده زگای یاسا دانان پیرۆزی و هه بیه تی خۆی وه رگریته وه، ده سه لاتی قه زائی سه ره خۆبون به هیزی خۆی سه له مینیت و، دامه زراوه و ده زگا چاودێرهکانی ناو حکومه ت کارا ببن و بتوانن به ده ر له هه ر ئیعتبارتیکی تر به رپرسا ن بۆ ژیر لیکۆلینه وه و لێ پێچانه وه کانیان راپێچ بکه ن و، یاسای رو شنی دژه گهنده لێ بۆ هه موو ئاسته به رپرسه کان دا برێژریت و، په ی ره وه کارگیر ی یه کان حکومیان پێ بکرییت و که س له سه ر و له ده ری یاسا وه نه بیت. ده ستی لیکۆله رو روژنامه نوس و چاودێرا ن والا بکرییت و بتوانن به ئاسانی بگه نه سه رچاوه ی زانیاری یه کان و چیدی له ژورو هۆله داخرا وه کانا بریارو په یماننامه سیاسی و ئابوری و کۆمه لایه تی یه کان ئیما نه کرین و وهک به رژه وهندی نه ته وه یی و نیشتمانی به خه لک نه فرشرینه وه. شه ری دژه گهنده لێ خه باتیکی درێژخایه ن و به رده وام و نه برپا وه یه، ئه رکی به رپرسا ن و تاکه کانی کۆمه لگه شه، تا ده سه لات و ده ولت هه بیت گهنده لێ مومکینه، بنه برکردن و سرپنه وه ی به یه کجاری ره نگه زه حمه ت و مه حال بیت، به لام به رهنگاری و دژوه ستانه وه ی نیشانه ی پێشکه وتن و گه شه پێدانی ولات و ده سه لات وه، هیوا ی دوا روژی گه ش و ئایینه ی رونه با که س لێی دوا نه که ویت و پێی ماندوو نه بیت.

پاشان نووسه ر ساقی به رزانی لێ پرسراوی ساینی کلاو پوژنه له ئه مریکا وتی

واژه ی گهنده لێ ده ربهری مانا گه لیکی فراوانه. تا هه نووکه مانایه کی یه کگرتووی گشتیی جیهانی نیه، به لام زۆربه ی ده ربهرینه کان جه خت ده که نه سه ر به کار هیانی کورسی یان ده سه لاتی گشتی بۆ مه به ستی تاکه که سی. گهنده لێ واته هه لسوکه وتی به رپرسا ن له به شه حکومی و که رته تایبه تییه کانا به شیوه یی که له ئه نجامدا به نا ره وا نایاسایی خۆیان، یان که س و کاریان ده ولت مه مند ده بن. یانیش به و ده سه لات ه ی که پێیان درا وه هاوکاری گهنده لکارانی تر ده که ن. ده کری به م بیردۆزه پێناسه ی گهنده لێ بکه ین:

گهنده لێ = ده سه لات + مۆنۆپۆلی - شه فافیه ت.

هه ندی له پێناسه کانی تری گهنده لێ به م شیوه یه ن:

مانای یاسایی گهنده لێ واته: راپه راندنی کارێ به پێچه وانیه ی ئه رکی ئیداری و مافه کانی خه لک بۆ وه ده ستخستنی سوودی ماددی یان مه عنه وی.

Vito Tanzi - فیتو تانزی ده لێ: گهنده لێ پشتگوێ خستنی به ئه نقه ستی پره نسپه کانه به مه به ستی سوود وه رگرتن بۆ خۆت یان که سیکی تر.

بانکی جیهانی به م شیوه یه باس له گهنده لێ ده کات: "به کار هیانی کورسی ده سه لات بۆ مه به ستی تایبه تی"

مه اتما گاندی: "گهنده لێ و دوو پرووی به ره مه ی ناچاری دیموکراسین، ههروه کو بێشک ئه مپرو وجودیان هه یه"

پۆله کانی گهنده لێ:

گهندهلی به سێ جور پۆلین کراون:

1- **گهندهلی گچکه:** وهک به کارهێنانی کورسیی دهسهلات بۆ مه بهستی تایبهتی له میانهی گه یاندنی خزمهتی به هاوڵاتیان. ئه مه به گشتی ناسراوه به بهرتیل وهرگرتن بۆ راپه پاندنی کاروباری خه لک.

2- **گهندهلی مه زن:** ئه مه زۆر مه تر سیدارتره چونکه کهسانی تیپی سیاسه تمه دار و به رپرسه به رزه کان برپاره یاساییهکانی خۆیان بۆ ده سته که وتی ماددی ده گۆرن. بۆ نمونه کۆنتراکتهکانی حکومیی ده درینه ئه و که سانهی که پاره یان پێ ده دن. ئه م چه شنه گهندهلی یانه له سه نته رهکانی سیاسی و ئابووری و ئیداریدا زۆر بهر بلاون.

3- **گهندهلی سیاسی و بازرگانی:**

ئه مه یان زۆر جار وهکو تاوان ناسریت به لکو وهکو رێگه یهک بۆ خیرا کردنی پرۆسه تيجارییهکان ناوده برئ. میکانیزمیکی سوود وهرگرتنه بۆ خیرا کردنی پرۆسه کان، یانیش کاتی پرۆسه که کورتتر ده کات. بۆ نمونه - **Bribery** بهرتیل، "**Embezzlement**" به نا په واه به کارهێنانی پاره یان سامانی ده ولت بۆ مه به سته شخسی، دادوسته دی ناوه وه "**Insider Trading**"، "سه رمایه ی نایاسایی بۆ کاری یاسایی" "**Money Laundering**" نه دانی مالیات.

گهندهلی سیاسی:

پتر له وولاته دوا که تووه کان، یان وولاتانی که م گه شه سه ندوو پروو ده دات و پتر په یوندی به پرۆسه ی هه لپژاردنه وه هه یه وهکو:

- ده نگدانی نا ئاسایی

- نیوتیسم (خاتری یه کگرتن بۆ رچا وکردنی مه رجهکانی کارامه یی).

- ده سه لات ی ژماره یه کی که م به سه ر زۆرینه دا.

- به لینی سیاسی درۆیین.

- پاره دان به پۆژنامه نووسان بۆ بلا وکردنه وه ی نووسین له سه رحیزب یان کاندیدهکانیان.

- کارتیگه ری له سه ر ده نگه ران له رێگه ی دابه شینی پاره و خواردن و خواردنه وه.

- داگیرکردنی کورسیی ده سه لات به پێچه وانه ی خواستی خه لک.

گهندهلی ئۆرگانیزه کراو

کاتی که گهندهلی پروو له هه لکیشان ده کات و فراوانتر ده بی بیچمی ده گۆرئ و به شیوه یه کی دیارتر و به ربلاوتر ده رده که ویت. ئه مه ده بیته هو ی خولقاندنی سیستمیکی ریکخواه یی به هیز که تیایدا به پروونی دیاره که:

- بهرتیل به کی ده درئ.

- ده بی چه ند بدرئ.

- دلنیا شن که له به رامبه ر، کاره که ی جیه جی ده کرئ.

گهندهلی ئۆرگانیزه کراو زۆرتر له لایه ن گروپه تاوانباره کان و سه ندیکایه کانه وه پروو ده دات.

گهندهلی بیسه روبه ره یی:

سیستمیکی نارپیک و پیکه که دیار نیه ده بی بهرتیل به کی بدرئ و چه ند بدرئ هه روه ها:

- گه ره نته ی نیه که ده بی بهرتیل به به رپرسهکانی تریش نه درئ.

- گه ره نته ی ته واه نیه که ئایا کاره که ی بۆ جی به جی ده کرئ.

- ه یچ هه ماههنگی یهک نیه له نیوان وهرگری بهرتیل و ئه نجامدا.

- نرخی بهرتیل دايم زۆره.

جوړه کانی گهندهلی:

جوړه کانی گهندهلی بهم شیوهیه پیناسه کراون:

1-Bribery- بهرتیل:

مانای ووشه‌ی بهرتیل به زمانی ئینگلیزی یان فه‌پهنسیی کۆن واتای "پارویی نانی خیر" ده‌گه‌یه‌نئ. بهرتیل واته به‌لینی پاره یان سوود گه‌یاندن به که‌سیکی سیاسی، حکومی یان کارمه‌ندی خزمه‌تگوزاری بو کارتی‌کردن به سهر بریار یان کاره‌کانی. بهرتیل ده‌توانی بهم شیوازان بهی: پاره، زانیاری، خه‌لات، کار، رابواردن یان کرده‌وه‌ی سکسی. بهرتیل ده‌کرئ به راسته‌وخو بدریته خزمه‌تگوزاره گشتیی‌یه‌کان یان ناراسته‌وخو له لایه‌ن که سی سییه‌مه‌وه.

هه‌ندئ نمونه‌ی بهرتیل بریتین له:

- پولیسی ترافیک پاره وهرده‌گرئ تا‌کو جه‌ریمه نه‌نووسی.
- به‌رپرسیکی گومرگ بهرتیل وهرده‌گرئ و یاسا‌کانی هه‌ناردو هینراو پیتشیل بکات.
- لیستی موچه‌خوری به درو بو خه‌لکانیک که بوونیان نیه.

فیل:

فریوی تاوانبارانه له ریگه‌ی فروفیل، درو و ده‌له‌سه بو سوودی ماددی یان ده‌سته‌به‌رکردنی وه‌کو:

- ده‌ستکاری کردنی په‌سیده‌کانی کریڤ و فروشتن.
- دروستکردنی به‌لگه‌ی نادروست بو وهرگرتنی پۆست یان کاریکی ئیداری.

Embezzlement- به نارها به کاره‌ییانی پاره یان سامانی ده‌ولت بو مه‌به‌ستی شه‌خسی بو نمونه:

- دزینی داوده‌رمان له لایه‌ن ستافی نه‌خوشخانه و فروشتنی به ده‌رمانفروشه تایبه‌تی‌یه‌کان.
- دزینی خوراک، نه‌وت و گاز یان پانزین له لایه‌ن به‌رپرسانه‌وه و فروشتنی به خه‌لکی له سهر شه‌قامه‌کان.
- به کار هینانی ئامیر و شتومه‌کی حکومی وه‌کو ترومبل و بینه... بو مه‌به‌ستی تایبه‌تی.

ترساندن:

- کاتی تاکه که‌سی، گروپی، یان کۆمپانیایی به کردن یان نه‌کردنی کارئ ته‌هیدید ده‌کرین تا بریاره‌کانی بگورین یان راسته‌وخو داوای پاره‌یان لی بکه‌ن وه‌کو:
- بو نمونه کۆمپانیایی ته‌هیدید ده‌کرئ که ئه‌گه‌ر له گه‌ل به‌رپرسی شه‌ریک نه‌بن، داده‌خریت یان مۆله‌تی لی وهرده‌گیریت.

ده‌ست به‌سه‌را گرتن:

- خستنه ده‌ستی پاره یان مۆلک، ده‌ستکه‌وتی ماددی یان مه‌عه‌وی به شیوه‌یه‌کی ئه‌نقه‌ست و نایاسایی و له ریگه‌ی گوشار و ته‌هیدید و ترس و توند و تیژیی زۆره‌وه. وه‌کو:
- که‌سی به گرتن ته‌هیدید کراوه تا بهرتیل به به‌رپرسی گومرک بدات.

جیاوازی نیوان گهنده‌لی و ده‌ست به‌سه‌را گرتن و ترساندن ئه‌مه‌یه که له گهنده‌لی سوود یان پاره به خواستی خویان ده‌دریت، به‌لام له ده‌ست به‌سه‌را گرتن - له ئه‌نجامی ترس و تۆقاندنه.

خراب به‌کاره‌ییانی ده‌سه‌لات:

به کار هینانی ده‌سه‌لات بو سوود گه‌یاندن به تاک یان کۆمه‌لی بو نمونه:

21:04 2006-8-23 به کاتی ناوهندی ئه وروپا

- بهرپرستی هه‌لبژێردراو که بهرپرسی چاککردنه‌وی شه‌قامه‌کانه، شه‌قامه‌کانی ده‌قهره پێویسته‌کان پشتگوێ ده‌خات و له‌بری کۆلان و شه‌قامه‌کانی خزم و که‌س و کاری چاک ده‌کاته‌وه. یان پرۆژه‌ی شه‌قامه‌کان ده‌داته‌ خزمی‌کی خۆی یان شه‌ریکی‌کی.

- بهر پرستی‌کی بازگانی ته‌نیا مۆله‌ت به‌ شه‌ریکه‌کانی خۆی ده‌دات که‌ کاری بازگانی بکه‌ن.

- Insider trading - داوستانه‌دی ناوه‌وه -

بازگانی یان سودی مادی وه‌رگرتن به‌ پێشکه‌شکردنی زانیاری به‌ تاک یان گروپی، که‌ به‌ هۆی پۆست یان ده‌سه‌لاته‌وه وه‌رگرتوه‌وه بۆ نمونه:

- شاره‌وانی ئاگاداری سه‌رجه‌م پلانی زه‌وییه‌کانی نیشه‌جی و کشت و کالی ناو شار و ده‌ره‌وه‌یه‌تی و ئاگاداره‌ که‌ کام زه‌وی، بینا، مۆلک چی به‌سه‌ر دێت و به‌و پێیه‌ش ئه‌م زانیارییه‌یه‌ ده‌گه‌یه‌نێته‌ خزم و که‌س و کار یان کۆمپانیا هاوشه‌ریکه‌کانی خۆی.

وه‌رگرتنی خه‌لات، به‌هره‌ یان سودی نایاسایی

وه‌رگرتنی هه‌ر شتی‌کی پێ به‌ها بۆ راپه‌راندنی کاره‌ ئیدارییه‌کان له‌ لایه‌ن کۆمپانیا، بازگان یاخود، رێکخراو و نه‌ستیتیوته‌کانی تر... بۆ نمونه:

- له‌ داوی نوێکردنه‌وه‌ی پاسه‌پۆرت، مۆله‌تی کار، به‌لگه‌نامه‌ به‌ که‌سی، وه‌رگره‌که‌ پاره‌یه‌ک بۆ سوپاسگوزاری پێشکه‌شی فه‌رمانبه‌ره‌که‌ ده‌کات.

- فه‌رمانبه‌ره‌که‌ له‌ پێش گه‌یاندنی خزمه‌ت داوی پاره‌ یان شاباش ده‌کات.

- Favouritism - خاترگرتن

خزمه‌تکردن یان یارمه‌تیدان به‌ پێی په‌یوه‌ندییه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌کان وه‌کو په‌یوه‌ندیی خێزانی و حیزبی و خێلایه‌تی و ئایینی... هتد. بۆ نمونه:

- فه‌رمانبه‌رێ خزمه‌تی‌کی بێ‌وه‌ینه، ده‌گه‌یه‌نێته‌ ئه‌ندامانی خێزانی یان حیزبه‌که‌ی یانیش دۆست و ناسراوه‌کانی و خه‌لکی نو‌رمالیش پشتگوێ ده‌خات. یان کاره‌کانیان رانپه‌رپێی.

- خه‌لکی نو‌رمال ده‌بی به‌ نوێره‌ برونه‌ لای فه‌رمانبه‌ره‌کان، به‌لام خزمی فه‌رمانبه‌ر یان به‌رپرسی حکومی یان حیزبی هه‌رکات ویستیان به‌ بی‌ نوێره‌ ده‌رۆنه‌ ژووره‌وه‌ و ساردی و چاشان بۆ بانگ ده‌کری.

- Nepotism - نو‌پۆتیسیم - خزم خزمینه

گه‌ره‌نتی کردنی قو‌نتراته‌کان بۆ ئه‌ندامانی خێزانی به‌رپرس یان دامه‌زراندنیان له‌سه‌ر کاری چاک به‌ هۆی ناسینی به‌رپرسه‌که‌ وه‌کو:

- سه‌رۆکی به‌شی براکه‌ی یان کوری له‌ سه‌ر کارێ داده‌مه‌زینێ که‌ شیاوی ئه‌و پۆسته‌ نیه‌ و دروشمی خه‌لکی شیاو بۆ شوینی شیاو په‌یره‌ ناکات.

- که‌سی کۆنتراکته‌کی حکومی ده‌داته‌ کۆمپانیا‌ی که‌ خۆی تیا‌دا شه‌ریکه‌، یا خود ده‌فروشیته‌وه‌ به‌ که‌س و کاری و هه‌م خۆی سوود له‌م فروشتنه‌ وه‌رده‌گری و هه‌میش خزمه‌کانی پاره‌یه‌کی زۆر وه‌رده‌گرن و کاره‌که‌ش به‌ نیوه‌چلی یان ناته‌واوی ده‌که‌ن

- Illegal contributions - به‌شداریی نایاسایی:

کاتی که‌ پارتی سیاسی‌یه‌کان یان ده‌سه‌لاتدارانی سه‌ر حوکم پاره‌ وه‌رده‌گرن بۆ ئه‌وه‌ی لێپرسینه‌وه‌ له‌ کار و باور و چالاکیه‌کانی لایه‌نگرانی حیزب یان یارمه‌تیده‌ره‌کانیان نه‌که‌ن. ئه‌مه‌ زۆر نزیکه‌ به‌رتیله‌: بۆ نمونه:

- له‌ کاتی هه‌لبژاردندا، کۆمپانیا‌ی یارمه‌تی‌دارایی زۆری حیزبی ده‌دات تا کاتی دێته‌ سه‌ر حوکم یاسایه‌کی که‌متری به‌ره‌مه‌یه‌یان به‌ سه‌ریاندا به‌سه‌پینن. یان

21:04 23-8-2006 به کاتی ناوهندی ئه وروپا

- ئه و سیاسهت مه دارانه ی یارمه تی کۆمپانیاکان ده ده ن تا کۆمپانیاکانی ش له که مپینه کانی هه لبژاردن کۆمه کیان بکه ن.

Money laundering - سه رمایه ی نایاسای بۆ کار ی یاسایی

واته بردنی پاره ی نایاسایی بۆ ناو بازرگانی یاساییدا. شاردنه وه ی جوړ و شوین و سه رچاوه کانی دارایی به هۆی نایاسایی بوونی و دواتر به گه رځستنی ئه و سه رمایه یه له ناو تیجاره تی ره و ا و یاساییدا. بۆ نمونه:

- بازرگانانی ماده بیهوژشکه ره کان بره پاره یه ی که له فرۆشتن به ده ستیان که وتوو ته تیجاره تی یاسایی پیوه ده که ن

- دزینی ناسنامه

واته گۆرینی ناسنامه و ناوی که سیک و سورد وه رگرتنی نایاسایی لیی بۆ کردنه وه ی حیسابی بانک و کرین و مامه له، له کاتی که خاوه نه سه ره کیی لیی به رپرس ده بی. وه کو:

- دزینی پاسوردی بانک ه لکترونی یه کان.

- دزینی پاسوردی ئیمه یل.

- دزین یان ته زویری کارتی بانک، ژماره ی ناسنامه، به لگه نامه ی خویندن... هتد

White-collar crime - گه نده لی پرۆفشنال

بریتی یه له ژماره یه ک تاوانی دارایی زۆر پیشکه وتوو و نه یینی له لایه ن تاک یان گروپیکی ناو ده زگا حکومی یان کۆمپانیاکاندا که له و راپۆرته دروینانه ی که پیشکه شی کۆمپانیایان حکومه تی ده که ن سوود وه رده گرن.

گه نده لی دیارده یه کی جیهانییه که سنوردار نیه به وولاتانی پاشکه فتی یان نیمچه گه شه سه ندوو. وولاته پیشکه توه کانی ش که یان زۆر گیرۆده ی گه نده لێن، به لام جیاوازییان سه ره وه یی یاسا و ئازادیی راده رپین و میدیاو شه فافیه ته... له وولاتانی دیموکراسیی، ته نانه ت سه روکی حکومه تیش وه کو خه لکی ئاسایی ده بریته بهر دهم دادگا و لیپرسینه وه ی لی ده کری. ئه گه ر گونا هبار بوو سزا به سه ریدا ده سه پینری که به داخه وه له وولاتانی پاشکه فتی ئه مه ناموکیه. ههروه ها ئامار و راپۆرته کانی سه ر گه نده لی ئاشکرای ده که ن که له وولاتانه ی سیسته می حوکمرانی تۆتالیتاری، تاکره وی یان دیکتاتۆریی یه، به هۆی سانسۆریی میدیا و سه پاندنی دۆخیکی سامناک به سه ر هاوولاتیاندا، گه نده لی فراوانتره، لی به هۆی نه بوونی شه فافیه ت و لیپرسینه وه و نه بوونی میدیای بیلییه ن که متر ئاشکرا ده بی.

هۆیه کانی گه نده لی:

ئه گه رچی چاوچنۆکی و به رژه وه ندیی تاک ی هۆکاره سه ره تاییه کانی گه نده لی ده ژمی درین، لی زۆربه ی گه نده لیه کان ده گه رینه وه بۆ ده ستیوه ردانی به رپرسانی حکومه ت له ناو ئابووری و سیاسه تدا بۆ سوودی خۆیان. ئه مه له گرنگیی و پیداو یستیه کانی بازاری ئازاد و سه قامگیری یاسا و گه شه پیدانی که رتی تاییه ت که م ده کاته وه. هه میشه خه لکانیکی هه لپه رستیش هه ن که خوازیارن ئه م یاسا و بریارانه بۆ سوودی خۆیان بگورن و ئاماده ن بۆ رازیکردنی به رپرسان هه موو شیوازه کانی گه نده لی تا قی بکه نه وه و به رپرسانی ش له وه رگرتنی درێخی نا که ن. ناسینی ئه م چه شنه بریارانه یارمه تیده ر ده بی له کۆنترۆلی گه نده لی. هه ندی له سۆنگه و بواران ه ی که ده رفه تی گه نده لی تی دایه به م شیوه یه ی خواره وه ن:

- هۆکاری سیاسی:

21:04 23-8-2006 به کاتی ناوهندی ئه وروپا

جوړی حکومهت و شیوهی هاتنه سهر حوکم، پوځی کارا دهگیرئ له دابینکردنی ئاسایش و خوشگوزهرانی بو خه لکی. ئه گهر سیستمی حوکمرانی دیموکراسیی بی و دهسه لاتداران له دواي هه لېژاردنیکی رهوا و یاساییه وه هاتونه ته سهر کورسیی دهسه لات، زور جیاواز ده بی له وهی که دیکتاتورئ به زوره ملی کورسیی دهسه لات داگیر بکات و تاکه بریاردهر بی. له جوړی دووهمدا، له بهر نه بوونی میدیای ئازاد و بیلابیهن، گهنده لی بهرگیکی یاسایش به خویه وه ده گری.

بازرگانی:

سنوردارکردنی

ئهمه نمونه یه کی زور ئاشکرایه له کوردستاندا. بو نمونه کاتی که یاساکانی هه نارده و هینراو کالایه کی بازرگانی قه دهغه ده کهن. بازرگانان هه ول ددهن که به بهرتیل موله تی یاسایی وه رگرن. یاخود سه رمایه دارئ کالایه ک یان زهمینه یه کی بازرگانی به ته وای مونه پوله ده کات و بو که سی تر نیه ئه و جوړه کالایه به ره هم بینئ و ئه و جوړه بازرگانی به بکات یاخود له ده ره وهش بینته ناو کوردستاندا... که واته چه مکی بازاری ئازاد زور بی مانا ده بی چونکه هه موو جوړی بازرگانی به مونه پوله کراوه. له م حاله تانه دا هه لسوړینه رانی بازرگانیش مالیاتی حکومی نادهن.

چاره سه ریکی پیویست بو حکومه تی هه ری می کوردستان بو بنبر کردنی گهنده لی:

گهنده لی به پیچه وانیهی سه رجه م دیارده کانی تر، له بهر نه بوونی شه فافیه ته وه، ئاماریکی فه رمیی نیه. بویه چاره سه ره کانی ده توانئ له قالبیکی گشتگیر و ره ها بمینئ. هه نگای یه که می، هینانه کایه وهی سیستمه که، که مه وای گهنده لی تیا نه بی، ئهمه ش ده بیته روانگه یه کی ئیتوپیا یی و خه یالی! چونکه میژووی گهنده لی زور کونه و تا ئیستاش سیستمه کی وه ها بوونی نه بووه. بویه به بوچوونی من گهنده لی ده بی به پی چوونیتی و چه ندایه تی چاره سه ر بکری نه ک وه کو چاره سه ریکی ره ها لی بدوئ! دواایش ئهم چاره سه رانه به پی کات و شوین و کولتور و نه ریته کان ده گورن... سه ره رای ئه وهی که ده بی سیستمه که تا بکری توکمه تر بی، پیویسته ئهم ریفورمه له تاکه کانه وه ده ست پی بکات! چونکه هه ر چه ند سیستمی بوروکراسیش که متر مه جالی گهنده لی تیا هه بی، هیشتا ئه وانیهی که سیستمه که چی ده کهن و به ریوهی ده بهن کومه لی تاکن!

له ئاست کوردستانیشه وه، ده بی له سه ره تا دا له گشت ئاسته کانه وه دان به په تای گهنده لی بنیین و نکو لی لی نه کهین. ئه نجا بو دوزینه وهی چاره سه ر مه ودا به پسپوړانی ئهم بواره دهین تا بیلابیه نانه تویرینه وهی له سه ر بکه ن.

یه کی له تاکتیکه کانی سه رکه وتن له حکومه ته نو پیه کان ئه وه یه که له ئه زموونی وولاته پی شکه و تووه کان، سوود وه رگرن. له و وولاتانه ی که سیستمی به ریوه به رایه تییان زور سه رکه و تووه و توانیویه خه خوشگوزهرانی بو ها وولاتیانان دابین بکه ن. له بواره کانی مافی مروف و زیاری و دیمکراسی وولاتانی پوژئاوایی تا راده یه کی به رچاو له پی شه نگدان... ئه وان توانیویه به سه ر کو سپ وله مپه ره کانی قوناغی سه ره تاییی دامه زاندنی حکومه ت سه رکه ون و له پیکه یانی ده وله تیکی

21:04 23-8-2006 به کاتی ناوهندی ئه وروپا

دامه زراوهیدا سهرکهوتوو بن. ههلبهت ههموو ئهزمونیکیش له کوردستاندا سهرکهوتوو نابیت، لی دهتوانین سوود له تاکتیکهکانیان وهرگرین.

بۆ ئهوهی له شهڕی دژ به گهندهلی دا سهرکهوین پێویسته سوود له ههندی لهم خالانهی خوارهوه وهرگرین:

1- له سیستهمی راپهپاندنی ئهمریکا، له ههموو ئیدارهکانی حکومی، ئۆفیسێک ههیه به ناوی " Office of Inspection General " - ئۆفیسێ چاودێری گشتی - . ئهم ئۆفیس ههیه پهیوهندیی له گهڵ کهسکی ناو ئیدارهکهدا نیه و راستهوخۆ پهیوهسته به وهزارهت یان دیوانی سهرۆکایهتییهوه. ئهوان دکارن ههموو کاتی سهرۆکی ئهوه بهشه بانگهێشت بکهن بۆ لێپێچینهو یان داوی بهلگهیان لی بکهن. دهتوانن راپورتیش بنێرن بۆ سهرهوه و ئهگهر نمونهیهکی گهندهلییان بهرچاو کهوت، ئهوه کهسه دهرکهن له کارهکهی. پێویسته له کوردستانیش ئۆفیسێکی لهم جوړه ههبی که خهڵکی سهربهخۆ بن و راستهوخۆ پهیوهندییان به دادگای بهرزی سهربهخۆ یانیش دیوانی سهرۆکایهتییهوه ههبی. و دهستهییکی سهربهخۆ دایم ئهم راپورتانه تاوتۆ بکهن و پێشکشی دادگای بکهن.

2 چاکسازی و پاکسازی دهبی نهڕیتیکی دهسهلاتی کوردی بی. و کاروباری حیزبی له حکومی جیا بکریتهوه.

3- پێویسته ئهوانه له سهر گهندهلی دهڕینه دادگا، کهسی، حیزبی، بهرپرسی یان حکومهت... داکۆکی لی نهکهن و بدرینه میدیاوه بۆ ئهوهی گهندهلکاران بزانه که حکومهت سووره له به جیگهپاندنی ئههرکهکانی خۆی بهرامبه به گهندهلی.

4- پێویسته له رووبهرووبوونهوهی گهندهلیدا دادگا سهربهخۆ بی و له ژێر کاریگهیری حیزبی دا کار نهکات.

5- پێویسته حیزبهکان خاتری یهکتر نهگرن. ئهوهی که گهندهله، له ههر پلهو پایهی حیزبیدا بی، تا کاتی پرۆسهی دادگایی تهواو نهبووه، پۆستهکهی لی وهرگیری و به هۆی بهرزیی پلهی دهسهلاتی چاوپۆشیی لی نهکری.

6- پێویسته خولی تایبهتی سهبارت به گهندهلی بۆ کارمهندان بکریتهوه.

7 - پێویسته بۆ هوشیاریی خهڵکی، کهمپینیکی فراوان دژ به گهندهلی له میدیاکان و کاناله ئاسمانیهکانوه دهست پێ بکات.

8 - له زۆر شوێن 2 برا ناتوانن له یهک ئیدارهدا کار بکهن، به تایبهت ئهگهر یهکیکیان بهرپرس بی، چونکه گریمانهی ئهوهی دهبی که کهسی دووهم له بهر خزمایهتی وهرگیراوه نهک له بهر کارامهیی و توانای خۆی.

9 - ئهوانه که خاوهنی چهن دین مووچهن دهبی تهنیا 1 مووچه وهرگرن. ئهمهش به کۆمپیوترکردنی سیستهمی بانکی و ژمیریاریی پێشکهوتوو به روونی دهردهکهوێت که کێن ئهوانه چهند مووچه له حکومهت وهردهگرن.

10- پێویسته سندووقی سکالا بۆ هاوولاتیان له ههموو ئۆفیسێک دابنری که کلێلهکه ی به دهست- ئۆفیسێ چاودێری ههوه بی. دهبی یهک به یهکی سکالاکان بخویندرینهوه و ههلسهنگاندن و به دواچوونی به دواوه بی.

ههروهها له ولاتی سوید نووسهر مههاباد کوردی وتی "

...

من پیموایه هۆکارهکانی گهندهلی ئیداری و دیاردهی دزیوی بهرتیلخوری و بهتالانبردنی سامانی ولات و زۆر شتی نابهجی و ناشیرینی دیکه، به پلهی یهکهم بۆ خۆی ئهوه سیستهمه دهگهڕێتهوه که ههر کۆمهلگایهکی پێ بهرپوه دهبریت. لیڕه دا مه بهستم له سیستهم ئهوه کۆمهله یاسا و رێسایانه، بۆ نمونه

له رهوشی هه نووکه ی باشووری کوردستاندا، که له لایه ن هه ردوو حیزبی ده سه لاتداره وه ئاماده و پیشنیار ده کری ن و، دیاره هه می شه ش، په رله مانی کوردستانی بنده ستی خو یان به زۆرینه ی ده نگ له سه ر راسپارده و قانونه کانی یه کیتی و پارتی رازی ده بی ت. به ده گمه ن بینیومه نه یان گو یمان لی بووه که ته نانه ت بو جاری کش چیه ئه ندامانی په رله مانی کوردستان، به زۆرینه ی ده نگ ده نگیان بو بریار یان یاسایه کی پیشنیارکراوی هه ردوو هی زی ده سه لاتداری باشووری کوردستان نه دابی ت! بگه ر ریک به پی چه وانه وه ئه وانی ئه ندامانی ئه م په رله مانه هه می شه و هه می شه، ژماره ی په نجه کانی ده ستیان لی ده رچی ت، ده نا هه ر هه موویان به یه که وه بریاره کانی هه ردوو حیزبیان په سند کردوو و له سه ر شاشه ی ته له فزیونه کانی ش پی که وه ده ستیان بو به لی به رز کردۆ ته وه.

چاره سه رکردنی دیارده ی ناشیرین و دزیوی گه نده لی به ر له هه ر شتی ک ده بی له خودی ئه و که سانه وه ده ست پی بکات، که خو یان هوکاری سه ره کی و بریارده ریش له هی نانه پی شه وه ی دیارده یه کی وه ها ناشارستانی و بو گه ناوی. له باریکی وادا مه به ستم به پله ی یه که م له و لی پر سراه ده سترۆ شتوو به بالایانه یه که له ناو هه ردوو حیزبی ده سه لاتداری کوردستاندا خو یان هه ر شتی کن و، که سی شیان له ده ره وه ی خو یاندا پی شت نییه! چاره سه ریکی بنه ره تی یانه پی ویسته له لوتکه ی سه ره وه ی ده سه لاته وه ده ست پی بکات نه وه ک له خواره وه.

په رله مانی کوردستان هی شتا ده ست و پی سپیه و له ناو قه فه سی زی رینی پارتی و یه کیتی دا ئوازی حیزبی یانه، نه ک کوردستانی یانه، ده خوی نی ت. رۆ لی په رله مان ده بوایه گه لی زۆر تر بی له وه ی که به ته نی جیه جیه کهری فه رمان و قسه کانی سه رۆکی فلان حیزب و ئه م و ئه و به رپر س بی. له ولاتیانی پیشکه وتوو و پی گه می شتوو دا ته نانه ت حیزبی هه ره گه وه و ده سه لاتداریش کړنووش بو په رله مانی ولاته که ی ده بات، له کوردستان مه سه له که به جو ریکی دیکه یه و ئه وه هه می شه په رله مان بووه خو ی کردۆ ته قوربانی به ژنی بالای پارتی و یه کیتی! په رله مانیک که ئاوه ها بی ت چی به سه ر بودجه ی ولات و کار و هه لسوکه وته کانی حیزبه کان هه یه؟! هه ر له ناو ئه م په رله مانه دا بوو که سووکایه تی به کورد کرا و کوردستان کرایه به شی ک له جیهانی عه ره ب.. هه ر له ناو ئه م په رله مانه دا بوو که مارشی نه ته وه یی ئه ی ره قیب به جاران بی ریزی پی کرا.. هه ر له ناو ئه م په رله مانه دا بوو که ژن، چ وه ک مرۆ ف و چ وه ک ژنی تی یه که ی، سووکایه تی پی کرا. ئه دی هه ر سه رۆک و جیگری سه رۆکی ئه و په رله مانه و به رپر سی را گه یانده که شی نه بوون به نویژی نیوه رۆ به ربوونه گیانی کوردستانی یانی هه نده ران و، ئه وانیان به "عیراقی خاس" پی ناسه کرد؟! په رله مانیک که ئه مانه کاری سه ره کی بی ت، لی ناگیریت، ئه گه ر کاتی نه بی ت بو بیرکردنه وه له گرفت و ته نگو چه له مه رۆ ژانه ییه کانی هاوولاتی یانی کوردستان.

خه لکی به شه ره ف و خو راگری کوردستان که به چاکی ئاگیان له گه نده لکار ییه کانی کاربه ده ستانی ولاته که یانه، بی گومان مافی ته وای خو یانه سه باره ت به بودجه و دا هاتی ولات و زۆر شتی دیکه ش پر سیاری جو راو جو ر ئا راسته ی ده سه لاتداران بکه ن و، لی یان بی رسنه وه و پرو به پرووی ئه و واقیعه تاله شیان بکه نه وه که له ئه نجامی گه نده لیدا ولات تی کی وه وتوو. من وای بو ناچم له دایکبوونی هی زی به ره له سته کار وه ک چاودیر، به تاییه تی له رهوشی هه نووکه ی باشووری کوردستاندا، بتوانی ت دیارده ی گه نده لی وه ک پی ویست که م بکاته وه. پی شتر گو تم چاره سه رکردنی ئه م دیارده دزیو و ناشارستانی به ده بی له سه ری سه ره وه ده ست پی بکات نه ک به پی چه وانه که ی. دیاره چ گومان له وه دا نییه رۆژنامه و میدیا کانی ده ره وه ی ده سه لات، هه تا بو یان کرابی ت و رییان پی درابی ت، له ئا سکر اکردنی گه نده لی یه کاند رۆ لکی باشیان له یستوو. هه رچی بلاو کراوه و را گه یانده کانی هه ردوو پارتی زله یزی باشوورن، کاری سه ره کییان بووه ته پاسا و دۆزینه وه بو کرده وه نابه جی و نانه ته وه یی و نا کوردستانی یه کانی سه رانی حیزبه کانیان. نمونه بو ئه م قسه یه ئه وه نده زۆره هه ر له ژماردن نایه ت.

به تالانبردن و دزینی سامانی ولات و هاوونیشتمانن بیا له لایه ن ههردوو حیزبه وه، نهک هه دهچیته خانه ی گهنده لی داراییه وه و بهس، بگره دهچیته خانه ی خیانه تکردن له نه ته وه و نیشتماننیشه وه. یه کئ که ئاماده بی ت نانی پوژانه ی هاوولاتیانی خوی بپریت، له کن ئه و نیشتمانفرۆشتنیش وهک ئاو خواردنه وه وایه. من پیموایه له م بواره دا دهسه لاتدارانی کورد ئه وه نده په ریزیان پاک نییه تا خویان هه لکیشن و بلین نا ئه مه وا نییه. خه لک و خواش ئاگیان له م که نیوبه یه هه یه! دیارده ی یه کگیرفانی حیزب و حکومه ت به چ جوړیک ناچیته نیو دنیای دیموکراسی و، ته نیا له و ولاتانه شدا ده بینرئ که هیشتا کاربه دهستان و دهسه لاتدارانی چ حیسابیکی گچکesh بو به رژه وه ندییه چاره نووسازه کانی گهل و نه ته وه و نیشتماننه کانی ناکهن. گهنده لی پوشتنیری له کوردستاندا هه له سه ره تای دروستبوونی شه ری کوردکوژی نیوان پارتی و یه کیتییه وه دهستی پی کردوو و، به حیزبیکردنی هه موو زانکو و په یمانگا و قوتابخانه کان و کرپینی نووسه ران و پوشتنیرانی، شتیک نییه تازه بی و له دایکبووی ئه مرؤ بی. ئه م پرسه سالانیکی دوور و درژه بوونی هه یه و به داخه وه ته نیا و ته نیا بووه ته هو ی سه قه تبوون و سه قه تکردنی کاری هونه ری و کولتوری و، پرگر له به رده م به ره مه یانی بیر و هزی داهینه رانه ش. دیاره ئه و نووسه ر و پروناکبیر و هونه رمه ندانه ی که خویان، له پیانو هه ر شتیک و به هه ر مه به ستیک فرۆشتوو، لای گشتان ئاشکران و ئه وه نده ش قازانجیان نه کردوو و، ئه گه ر دانیشیان پی نه نابئ، لی دیسانیش به زور جوړ په شیمانبوونه وه ی خویان راگه یاندوو!

دیارده ی گهنده لی که له هه ر کومه لگایه کدا گه شه بکات و له لایه ن دهسه لاتدارانه وه په ره ی پی بدریت، بیگومان به خیرایی په ل داویت بو هه موو بواره جیا جیاکانی ژیان له و کومه لگایه دا. جا ئه مه ده کرئ له پرووی سیاسییه وه یان پوشتنیرییه وه یانیش ئابووری و گه لی مه یدان و بواری تردا بی ت. به کورتیییه که ی ئه گه ر پیشی لی نه گیریت و چاره سه ری دروست و ته وای بو نه دوژرینه وه، نهک هه ر ته شه نه ده سه نی ت و بهس، بگره خودی کومه لگاکesh به ته واده تی شهل و نوqsan دهکات.

ته قه کردن له هاوولاتیان له لایه ن هیزی ئاسایش و پولیسه وه به مه به ستی کپکردنی دهنگی نا ره زایی ده ربړینیان له هه مبه ر دیارده ی گهنده لی، کاریک نییه دروست و ره و، به لکو له هه مان کاتدا ترسنوکی ئه ندامانی سه ر به ئاسایش و هیزه کانی دیکه مان پی نیشان ده دات و زور به داخه وه ش، به مانه وئ و نه مانه وئ، کرده وه کانی پرژیمی له ناوچووی به عسمان وه بپر دینیتیه وه. هه لبه ت گرتنی سه روکی پارتی چاره سه ر و هه ندئ کاری تریش که قه ومان، هه رگیز نه ده بوو دهسه لاتدارانی کورد بیریان لی بکه نه وه و ئه م جوړه هه نگاوانه باوین. هه رنا له به ر ئه و هو یه ی که ئه م جوړه کار و کرده وانه دلی دوژمنانی کوردیان خو ش کرد و کوردستاننیشیان په ست و بیزار کرد.

له کوتاییدا له ولاتی سویسراوه نووسه ر نالی پینجوینی به م شیوه یه هاته ئاخافتن "

قسه له سه ر دیارده ی (گه نده لی) زورده کریت، هه رله ده سه لاته وه، تا حیزبه کان و یه که یه که ی خه لک ئه مرؤ له و دیارده یه ده دوین، گه نده لی وپوتین، که ئه مرؤ وه ک داوی جالجالوکه، دام وده زگا و دامه زراوه حیزبی و حکومیه کانی هه ریمی گرتوته وه، وه ک (زه روو) و دوژمنیکی شاراوه خوینی میلیه ت ئه مژئ، گه نده لی جه سه ت ی کوردی به شیوه یه لاواز ئه کات ئه بیته هو ی به رگه نه گرتنی توپه یی جه ماوه رو پاشان تیکشکانی.

گه نده لی ته نها به فیرو دان و لرفلیدانی چه ند ده فته ر دۆلاریک نییه له لایه ن مه سولیکه وه، گه نده لی [فیکری، سیاسی، یاسایی، دادوه ری (قه زا)] زور له گه نده لی ئیداری ترسناکتر و خراپتره، ئاخه له ماوه ی پانه زه سالی ده سه لاتی کوردیدا که ی و له کوئ؟ حیزبی ده سه لات و به رپرسه کانی یاسا شمولیکردون؟ یان هه میشه له سه رویاساوه بوون! به ناچاری نه بی ت که ی کولتوری یه

کترقبولکردن و بیکه وه ژیان له جیی کولتوری تاکره وی وقورغکردن و سپینه وه ی (ئه وانیتیر) کاری له سه رکراوه؟.

گه رگورپینه وه ی ده سه لات به شیوه به کی هیمنی و ئاشتیانه له پیی سندوقه کانی ده نگدانه وه، واتابه کی سه ره تایی دیموکراسی بگه به نیت، ئه وا ئه و دیموکراسیه ی که ده سه لات ی کوردی ئیدیعی ده کات، ئه که ویتته ژیر پرسیاری جدیه وه، چونکه گه رهه ردوو حیزی ده سه لات با وه پریان به سندوقه کانی ده نگدان هه بوایه و نه تیجه که شیان قبولکردایه، شه پی خوکوژی وکورد کوژی مالمویرانکه ریشمان نه ئه دی.

سئ کوچکه ی (دیموکراسی + نه زاهه وشه فافیه ت + بنیاتنان و ئاوه دانکردنه وه) لیکجیاناکریتته وه، واته گه رله کومه لگه دا ده سه لات ی سیاسی شه فاف نه بوو ئه وا ناتوانین به و ده سه لات به بلین دیموکراسیه، چونکه به ئه نجامدانی چه ند شوازیکی هه لیزاردن (که به کپی ده نگ له پیی دامه زراندن ودابه شکردنی زه ویه وه تا هه ره شه و ته زویرو به خائین ودورژمنکردنی نه یاران) که ده سه لات حوکمی موسبه قی بردنه وه ی دابیت، ده سه لات نابیتته ده سه لات ی دیموکراسی، به هوی ئه وه ی که تانیستا له کوردستان ده سه لات هه کان لیکجیانه کراوه ته وه (حیزب = په رله مان + حوکمه ت + قه زا هه ره ها به پیچوانه وه) بویه نه په رله مان ونه ده سه لات ی قه زا نه یان توانیوه وناتوان به مه سولیکی گه نده ل و فایلداریک بلین به ری چاوتان کلی خیانه ت و گه نده لی پیوه یه. به جیاکردنه وه ی ده سه لات هه کان وبه موئه سه سات کردنی ده وله ت دیموکراسی ئه چه سپیت ویاسا ریزلیگراوو کارپیکراو ئه بیت و هاوولاتی و ده سه لاتیش ماف و ئه رکه کانی ده زانیته، به داخه وه له ماوه ی پانزه سالی حوکمرانی ئه ودوو حیزبه دا گشت دام و ده زگاکانی حوکمه ت کراوه ته مولکی حیزب، مونوپولکردنی گشت جومگه کانی ژیانی (ئابوری، پوئشنبیری، سه ربازی) کراوه ئه جینه ی ئه وه ل و ئاخری حیزب، بو نمونه ئاسایشیک که پاراستنی سه رومالی هاوولاتی له ئه ستودایه ئه بینیت به فیکه یه کی حیزب لوله ی تفه نگه که ی ئه کاته سنگی هاوونیشتمانی وهاوزمانه که ی خوی وه ک له روداوه کانی بادینان و له هه له بجه بینیمان. ئه وه ی هه یه چه ند ده زگایه کی حیزبه نه ک ده وله ت، ئه وه ته تازه به تازه دوا پانزه سال حوکمرانی هه ندئ له مه سولین ده لین {پیویسته ده زگاکانی قه زاوئاسایش وپولیس و پیشمه رگه بیلیه ن و نیزامیین وهی هه ریم بن نه ک حیزب }.

هه رچه نده هه ولکی جدی و پرو ژه یه ک بو چاره سه ر به دی ناکریت، ئه وه ی ئه وترئ ته نها بو رازیکردنی جه ماوه ره و گورپینی شوینی که سه کانه و به س.

هه ولدان بو چاره سه ری (که نده لی) ئه که ویتته ئه ستوی [حیزبه کان (واته غه ییری یه کیتی و پارتی) به هه ولدان بو دروستکردنی به ره یه کی ئوپوزسیون له هه لیزاردنه کانی داهاتوودا]، ریخراوه کانی کومه لگه ی مه ده نی، هه ره ها تویری نوسه ران و پوئشنبیران و لاوان. چونکه له م هه لومه رجه ی ئیستادا ئوپوزسیونیک که ببیتته مه ترسی بو هه ردوو حیزی ده سه لات ریگه ی پینادری وهیچ لایه نیکی سیاسی به رگه ی فشارو شیوازه نادیموکراسیه کانی ده سه لات ناگری و ده سه لاتیش ته حه مولی ئوپوزسیون ناکات.